

УДК 354.1

О. М. Сазонець,
 д. е. н., професор, завідувач кафедри міжнародних економічних відносин,
 Національний університет водного господарства та природокористування

ВТІЛЕННЯ ДОКТРИНИ К. КЛАУЗЕВІЦА У ФУНКЦІОНУВАННЯ ВОЄННО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

O. Sazonets,
 Doctor of Economics, Professor, Head of the International Economic
 Relations Department of National University of Water and Environmental Engineering

IMPLEMENTATION OF THE DOCTRINE OF K. CLAUSEWITZ IN THE FUNCTIONING OF THE MILITARY-ECONOMIC SYSTEMS OF THE EUROPEAN UNION

У статті подано аналіз військових бюджетів провідних країн світу, більш ретельний аналіз представлено щодо європейських країн. Наведено конкретні напрями військової стратегії в Україні. Подано аналіз подій щодо формування воєнно-промислового комплексу в Німеччині, що виникають згідно з воєнною концепцією видатного німецького воєнного історика Карла Філіпа Готтліба фон Клаузевіца. Показано, що зараз німці почали переглядати своє ставлення до мілітаризму, бо вони відчують себе не дуже захищено і переосмислюють своє ставлення до військових витрат. Розглянуто приклад воєнного розвитку Франції згідно з воєнною теорією Клаузевіца. Доведено, що воєнні запаси Франції повинні весь час поповнюватися. Воєнні повинні постійно навчатися воєнній справі. Використано його теорію і для аналізу ситуації в Польщі, що є складовою частиною системи колективної безпеки, яка функціонує в Європі.

The article presents an analysis of the military budgets of the world leading countries, a more thorough analysis is presented for the European countries. Specific directions of the military strategy in Ukraine are presented. The analysis of the events concerning the formation of the military-industrial complex in Germany is done, which arises in accordance with the military concept of the famous German war historian Carl Philippe Gottlieb von Clausewitz, is presented. It is shown that now the Germans began to rethink their attitude to militarism, because they feel themselves not very protected and rethink their attitude to military spending. It is considered an example of military development of France according to the military theory of Clausewitz. It is proved that the military reserves of France should be replenished all the time. Military should constantly study military affairs. His theory was used to analyze the situation in Poland, which is an integral part of the system of collective security that operates in Europe.

Ключові слова: військовий бюджет, європейська країна, військова стратегія, воєнно-промисловий комплекс, військові витрати, воєнна справа.

Key words: military budget, European country, military strategy, military-industrial complex, military expenditures, military affairs.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Розгортання воєнних дій на Сході України викликає необхідність розгляду воєнної тематики більш ретельно на основі наукових здобутків провідних воєнних теоретиків, серед яких виділяється яскравою особистістю німецький воєнний історик Карл Філіп Готтліб фон Клаузевіц. Його доктрина втілюється в функціонування воєнно-економічних систем багатьох країн. У світлі інтеграції України до ЄС, а саме кінцевого підписання Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, необхідним є розгляд процесів, що відбуваються в країнах-членах ЄС. Перш за все потрібно розглянути розвиток військово-промислового комплексу Німеччини, оскільки Клаузевіц є німецьким істориком. Також представляє інтерес Франція і наш географічний сусід — Польща.

АНАЛІЗ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Вчені Національного університету водного господарства та природокористування розробляють науково-дослідницьку тему, що фінансується за кошти державного бюджету "Науково-технологічний розвиток корпоративної економіки на основі паритету цивільної та військової продукції та інформаційної безпеки" (номер державної реєстрації 0114U006433. В межах цієї теми видано цілий ряд статей, підручники та навчальні посібники [1; 2; 3]. Провідний науковий центр, який досліджує питання реалізації військової стратегії України, діяльність підприємств оборонно-промислового комплексу — Інститут стратегічних досліджень при Президентові України. Вченими цього інституту Борохвостовим І.В., Горбуліним В.П., Свергуновим О.О., Склярком Н.М., Шевцовим А.І., Шеховцовим В.С. [4; 5; 6; 7;

Таблиця 1. Військові бюджети провідних країн світу

№	Країна	Видатки млрд дол.	Частка від ВВП	Частка від світового рівня
1	США	610.0	3.6	34.0
2	КНР	216.0	2.1	12.0
3	Росія	84.5	4.5	4.8
4	Саудовська Аравія	80.8	10.4	4.5
5	Франція	62.3	2.2	3.5
6	Великобританія	60.5	2.2	3.4
7	Індія	50.0	2.4	2.8
8	Німеччина	46.5	1.2	2.6
9	Японія	45.8	1.0	2.6
10	Республіка Корея	36.7	2.6	2.1

8] та іншими підготовлено цілу низку наукових статей щодо цієї тематики, однак необхідним є дослідження втілення ідей воєнного історика і полководця Клаузевіца в розв'язок воєнної галузі європейських країн.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завдання статті — виявити роль теорії провідного воєнного вченого Карла Філіпа Готтліба фон Клаузевіца при формуванні воєнних доктрин європейських країн. Особливу увагу слід приділити дослідженню воєнної сфери таких країн, як Німеччина, Франція, Польща. Їх досвід у формуванні воєнно-промислового комплексу може бути втілений в життя в українському економічному воєнному просторі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

За даними Стокгольмського інституту проблем Світу, головні військові країни світу мають такий фінансовий потенціал у цій сфері (табл. 1):

Практично всі ці країни на сьогодні — контрагенти української воєнної промисловості у різних проявах. Зараз прийнята нова військова стратегія, згідно з якою конкретна доктрина зовнішньоекономічної співпраці української держави у оборонно-промисловому комплексі повинна змінюватися. Наведемо конкретні напрями:

- перерозподіл уваги імпортерів воєнної продукції відносно країн-імпортерів;
- налагодження військово-технічного співробітництва з імпортерами згідно з взаємовідносинами країн й узгодження стратегії імпорту військової продукції з довгостроковими стратегічними планами, удосконалення збройних сил та інших формувань;
- зростання частки високотехнологічних озброєнь в імпорті;
- підвищення якості міжнародних коопераційних механізмів з виробництва військової продукції;
- вдосконалення або зміна системи розрахунків за постачання військової продукції [9].

Окремо з цього приводу слід роздивитись події щодо формування воєнно-промислового комплексу в Німеччині. Зараз німці почали переглядати своє ставлення до милітаризму, бо вони відчують себе не дуже захищено і переглядають своє відношення до військових витрат. Вперше після закінчення холодної війни Німеччина стала нарощувати свій військовий потенціал. Динаміка цього процесу вказує на те, що в найближчому майбутньому ця країна стане найбільшою військовою державою Західної Європи. Оглядач The Washington Post пише, що президенту США Дональду Трампу варто бути обережнішим зі своїми бажаннями перекласти "частину оборонного тягаря" на союзні країни і розпустити НАТО. Але в цьому маєтись на увазі те, ще в недалекому майбутньому Німеччина може представляти собою могутнього противника для США.

І тут можна навести цитату з твору Карла Філіпа Готтліба фон Клаузевіца "Про війну": "Оборонна форма війни

сама по собі сильніше, ніж наступальна. Але оборона — це негативне заняття, оскільки вона змушує чинити опір намірам ворога замість того, щоб розвивати свої власні" [10]. Дійсно Німеччина довгий період часу після війни не нарощувала свій воєнний потенціал. Це було пов'язано з придушенням фашизму в цій країні після Другої Світової Війни. Але часи змінилися. Потрібно бути готовим до попередження загрози з боку як терористів, так і з боку ворожо налаштованих держав. У цьому випадку оборонна політика може привести в результаті до поразки і в крайньому випадку — до позбавлення незалежності.

Наступним твердженням цього видатного співвітчизника німців є: "Навіть найталановитішому полководцю вкрай важко здобути перемогу над вдвічі сильнішим противником" [10]. Це переплітається з сьогодишньою політикою Німеччини, яка в першу чергу, повинна турбуватися про свою силу. А сила залежить від стану воєнної економіки в державі. Підвищуючи свої інвестиції в озброєння, нарощуючи науковий потенціал у цій сфері, країна може домогтися певних результатів. Цю політику Німеччина підтверджує реальними діями.

Ще в 2014 р. влада Німеччини домовилася з іншими країнами НАТО про те, що протягом десяти років витрати держави на оборону зростуть до не менше 2% від ВВП. При цьому в минулому році витрати Німеччини становили 1,2%. Німців поки ще стримує політична сторона цього питання, але з року в рік число прихильників нарощування військового потенціалу в ФРН стає все більше. Маркером може послужити той факт, що в цьому році оборонні витрати Німеччини зросли на 8% вперше після майже 26 років скорочень.

Німеччина пов'язана союзницькими зобов'язаннями з НАТО. Це продовження політики. А "політика — це концентроване вираження економіки" [10]. Сьогодні представники німецької армії присутні на Балканах, в Афганістані та Малі. Крім того, війська підтримують (правда, не силовиими методами) союзників, які воюють з терористами на Близькому Сході. Регулярно німецькі солдати бувають у країнах Східної Європи на навчаннях. В операції Німеччини в Литві в маневрах беруть участь 500 солдатів, включаючи баварський механізований батальйон, а також 20 БМП Marder, шість танків Leopard і 12 бронетранспортерів Fuchs і Boxer.

Наступні слова видатного воєнного історика такі: "Положення наступаючого, що знаходиться в кінці наміченого собі шляху, часто буває таке, що навіть виграна битва може спонукати його до відступу, бо у нього немає вже ні необхідного напорю, щоб завершити і використовувати перемогу, ні можливості поповнити понесені втрати" [10]. Тому воєнні запаси повинні весь час поповнюватися. Воєнні повинні постійно навчатися воєнній справі. З цього приводу можна привести приклад Франції — потужної країни Європи та НАТО. Збройні сили Франції є другими за чисельністю і рівнем оснащення в Європі. При цьому французька армія є найбільшою на континенті серед тих, чия військова доктрина передбачає проведення закордонних військових операцій. Крім того, вона має ще дві додаткових відмінностей. По-перше, Франція володіє власною тактичною і стратегічною ядерною зброєю. По-друге, збройні сили країни мають збалансовану структуру, включаючи потужний військово-морський флот, і володіють ймовірно найбільшим досвідом самостійних військових операцій серед всіх країн Євросоюзу і НАТО. Слід зазначити, що з 1966 р. Франція не входила до військової структури Альянсу, повернувшись туди тільки після 2009 р., що донині створює ряд проблем організаційно-технічного характеру. На сьогодні військове будівництво і фінансування

військових витрат Франції ведеться відповідно до національної військової стратегії, викладеній в офіційно прийнятій "Білій книзі з питань оборони і національної безпеки на період 20014 — 2025 років". Доктрина виходить із того, що унікальне географічне положення країни виключає будь-яку пряму загрозу глобальної війни безпосередньо в Європі. Проте наголошується, що загрози можуть виникнути в інших регіонах світу. Зокрема згадуються небезпечна обстановка навколо КНДР, війна в Сирії, складності в китайсько-японських, російсько-японських, японо-корейських відносинах, індо-пакістанський конфлікт і обстановка в Афганістані.

Виділяється також цитата Клаузевица: "Метою будь-якої війни є мир на умовах, сприятливих для сторони-переможниці" [10]. Оскільки країни Європи є прогресивними захисниками демократії у всіх країнах світу, то і ціль у них при умовах війни відповідно захищає демократичні принципи. Але у випадку нападу на ці держави країн з тоталітарним режимом вони постають перед великою загрозою. Тому тут потрібно мати усім країнам Євросоюзу відповідні системи захисту. Прикладом таких дій є також Польща.

Треба також відмітити, що В.П. Горбулін проголошує необхідність запровадження досвіду Польщі як європейської держави, що за географічним положенням є дуже близькою до України і має близькі політичні, економічні, культурні стосунки з Україною у цій сфері. Треба наголосити, що Польща володіє відносно потужною армією, яка налічує 120 тисяч військовослужбовців. Це більше, ніж кількість військовослужбовців Угорщини, Чехії, Словаччини разом узятих. У кінці 2012 р. було затверджено план технічної модернізації Міністерством національної оборони Польщі. Також було прийнято Програму розвитку збройних сил цієї країни на 2013 — 2022 рр. Відповідно до цього оборонне відомство має намір витратити понад 40 млрд дол. на оборонне будівництво. Потрібно зауважити, що Польща є складовою частиною системи колективної безпеки, яка склалася в Європі.

ВИСНОВКИ

Таким чином, у статті на основі проведеного аналізу фінансового стану воєнного потенціалу у країнах Європейського Союзу встановлено напрями розвитку воєнно-промислового комплексу в Україні. В статті використано здобутки воєнної теорії Клаузевица щодо встановлення європейської стратегії провідних країн ЄС таких, як Німеччина, Франція, Польща. Показано, що Німеччина відновлює свій воєнно-промисловий комплекс у зв'язку з новими світовими загрозами та викликами воєнної безпеки. Вона, перш за все, підлегла в цьому вимогам НАТО. В нових умовах цій країні потрібно зосередитися на попередженні загроз з боку войовничо налаштованих держав. Франція володіє власною тактичною і стратегічною ядерною зброєю. Тому тут доктрина Клаузевица щодо готовності до війни виконується в повній мірі. Зусилля Польщі на сьогодні направлені на модернізацію збройних сил.

Література:

1. Сазонець О.М. Сучасні тенденції розвитку військово-промислового комплексу в провідних країнах світу / О.М. Сазонець. — Бізнес Інформ. — 2016. — № 7. — С. 8—12.
2. Сазонець О.М. Розвиток оборонно-промислового комплексу України; основні ризики та перспективи / О.М. Сазонець, Д.С. Захарова // Збірник наукових праць "Вісник НУВГП". Сер. "Економічні науки" — 2016. — Вип. 1 (73). — С. 94—100.
3. Сазонець О.М. Економіка оборонно-промислового комплексу України в контексті міжнародного співробітництва

та / О.М. Сазонець, А.Й. Жемба., З.В. Валіулліна, Д.С. Захарова.

4. Горбулін В.П. Вхідження ОПК України в Європейський оборонно-промисловий простір / В.П. Горбулін, В.С. Шеховцов, А.І. Шевцов // Стратегічні пріоритети. — 2015. — № 1 (34). — С. 5—10.
5. Добряк Є.Д. Питання інституційної структуризації та нормативного забезпечення воєнної політики України / Є.Д. Добряк, Е.М. Лисицин // Стратегічні пріоритети. — 2015. — № 1 (34). — С. 11—18.
6. Скляр Н.М. Методологія оцінювання воєнно-економічної безпеки, пов'язаної з експортним контролем / Н.М. Скляр, Д.Г. Радов // Стратегічні пріоритети. — 2015. — № 1 (34). — С. 34—40.
7. Система економічної безпеки держави / Під заг. ред. д.е.н., проф. А.І. Сухорукова / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. — К.: ВД "Стилос", 2009. — 685 с.
8. Українська армія: від бюджету "проїдання" до бюджету розвитку // Військова панорама. — 2011. — 13 грд. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://wartime.org.ua/>
9. Свергунов О.О. Стратегічне управління імпортою політикою у сфері військово-технічного співробітництва в умовах криз: світовий досвід та Україна / О.О. Свергунов // Стратегічні пріоритети. — 2015. — № 1 (34). — С. 26—32.
10. Клаузевиц К. О войне / К. Клаузевиц. — М.: Госвоениздат, 1934. — Переиздание. — М.: Эксмо, 2007.

References:

1. Sazonets', O. M. (2016), "Modern trends in the development of the military-industrial complex in the leading countries of the world", *Biznes Inform*, vol. 7, pp. 8—12.
2. Sazonets', O. M. and Zakharova, D. S. (2016), "Development of the defense industrial complex of Ukraine; basic risks and prospects", *Zbirnyk naukovykh prats' Visnyk NUVHP. Seriya Ekonomichni nauky*, vol 1 (73), pp. 94-100.
3. Sazonets', O. M. Zhemba, A. J Valiullina, Z. V and Zakharova, D. S. (2016), *Ekonomika oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy v konteksti mizhnarodnoho spivrobitnytstva* [The economy of the defense industry of Ukraine in the context of international cooperation], *NUVHP, Rivne, Ukraine*.
4. Horbulin, V.P. Shekhovtsov, V.S. and Shevtsov, A.I. (2015), "The entry of Ukraine's defense industry into the European defense and industrial space", *Stratehichni priorytety*, vol. 1 (34), pp. 5—10.
5. Dobriak, Ye.D. and Lysytsyn, E.M. (2015), ""Issues of institutional structuring and normative provision of Ukraine's military policy", *Stratehichni priorytety*, vol. 1 (34), pp. 11—18.
6. Skliar, N.M. and Radov, D.H. (2015), "Methodology for evaluating military-economic security related to export control", *Stratehichni priorytety*, vol. 1(34), pp. 34—40.
7. Sukhorukova, A.I. (2009), *Systema ekonomichnoi bezpeky derzhavy* [System of economic security of the state], *Natsional'nyj instytut problem mizhnarodnoi bezpeky pry RNBO Ukrainy, Kyiv, Ukraine*.
8. Vijs'kova panorama (2011), "Ukrainian Army: from budget "passing" to the budget of development", available at: <http://wartime.org.ua/> (Accessed 15 sept 2017).
9. Sverhunov, O.O. (2015), "Strategic management of import policy in the field of military-technical cooperation in crisis: world experience and Ukraine", *Stratehichni priorytety*, vol. 1 (34), pp. 26—32.
10. Klauzevyts, K. (2007), *O vojne* [About war], *Eksmo, Moscow, Russia*.

Стаття надійшла до редакції 17.09.2017 р.